

Pyhtään soveltamisohjeita
toimeentulotuesta
1.5.2011 alkaen

Sisällysluettelo

1.	Soveltamisohjeen käyttäjälle.....	3
2.	Toimeentulotuen rakenne ja tarkoitus.....	3
3.	Toimeentulotuen suuruus	4
	3.1. Toimeentulotuen perusosien määrät 1.1.2011 lukien.....	4
	3.2. Asumismenot	7
4.	Terveystuettomenot.....	8
5.	Lasten päivähoitomenot.....	9
6.	Erityisistä tarpeista johtuvat menot.....	10
7.	Menot, jotka eivät oikeuta toimeentulotukeen	12
8.	Ehkäisevä toimeentulotuki	15
9.	Toimeentulotuen takaisinperintä	16
10.	Päätös	16
11.	Säädökset.....	17

1. Soveltamisohjeen käyttäjälle

Toimeentulotukea myönnettäessä noudatetaan toimeentulotukilakia (1412/97), asetusta (66/98) sekä sosiaali- ja terveysministeriön toimeentulotukioppaan (2007/11) ohjeita ja niihin myöhemmin tehtyjä muutoksia.

Sosiaali- ja terveyslautakunnan hyväksymät menettelytapaohjeet on tarkoitettu täydentämään ja tarkentamaan toimeentulotukilain ja asetuksen säädöksiä ja toimeentulotukioppaan ohjeita sekä takaamaan kuntalaisille yhtenäisen käytännön toimeentulotukilakia sovellettaessa. Sosiaali- ja terveyslautakunnan antamia ohjeita ei kuitenkaan voi käyttää yksinomaisina päätöksen perusteluina, vaan päätökset tulee aina perustella toimeentulotukilain ja asetuksen asianmukaisilla kohdilla. Ohjeet eivät rajoita viranhaltijoiden yksilökohtaista harkintaa, koska toimeentulotukea myönnettäessä on aina erityistapauksia, joihin ei voida antaa yksittäisiä ohjeita.

2. Toimeentulotuen rakenne ja tarkoitus

"Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo" (TTTL 1 § 1 mom.).

Yksilöllä on aina vastuu itsestään ja toimeentulotuella pyritään parantamaan edellytyksiä tämän vastuun toteuttamiselle.

Elatusvelvollisuus määritellään toimeentulotukilain 2 §:n 2 momentissa seuraavasti:

"Jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksesta sekä, siinä laajuudessa kuin avioliittolaisissa (234/1929), lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta."

Toimeentulotuki muodostuu perustoimeentulotuesta ja täydentävästä toimeentulotuesta. Lisäksi voidaan myöntää ehkäisevää toimeentulotukea.

Toimeentulotuki myönnetään hakemuksesta ja se määrätään lain mukaan yleensä kuukaudeksi kerrallaan. Hakemuksen liitteeksi on toimitettava aina tiliote, sekä tositteet menoista, (erillinen lomake toimeentulotukihakemuksen liitteet). Tukea maksetaan se määrä, jolla asiakkaan tukeen oikeuttavat menot ylittävät hänen tulonsa ja varansa.

Perustoimeentulotukeen sisältyy perusosa, jolla pitää lain mukaan kattaa ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, henkilökohtaisen puhtauden ja kodin puhtauden menot, paikallisliikenteen maksut, lehtitilaukset, televisioluvat ja puhelimen käyttö. Perusosan lisäksi perustoimeentulotuella katettavia menoja ovat asumistukilain 6 §:n mukaiset asumismenot (esim. vuokra tai vastike, vesimaksu, lämmityssähkö), vähäistä suuremmat terveydenhuollon menot, taloussähkölasku ja kotivakuutusmaksu.

Täydentävään toimeentulotukeen sisältyvät niin sanotut erityismenot, joita ovat lasten päivähoidon maksu, muut kuin perusmenoina hyväksyttävät asumismenot (esim. muutosta aiheutuvat kustannukset), sekä henkilön tai perheen erityisistä olosuhteista aiheutuvat menot. Varsinaisen toimeentulotuen lisäksi kunta voi myöntää ehkäisevää toimeentulotukea.

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on puolestaan edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä (TTTL § 2 mom.). Ehkäisevä toimeentulotuki on riippumaton siitä, onko henkilö tai perhe oikeutettu yleiseen toimeentulotukeen.

Oikeus toimeentulotukeen

"Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla" (TTTL 2 § 1 mom.).

Koska toimeentulotuki on viimesijainen tukimuoto, olisi aina ennen tuen myöntämistä selvitettävä henkilön tai perheen mahdollisuudet saada toimeentulonsa turvatuksi muista tulolähteistä. Tarvittaessa toimeentulotuen hakijoita tulee ohjata käyttämään heille kuuluvia ns. ensisijaisia sosiaaliturvaetuksia.

3. Toimeentulotuen suuruus

3.1. Toimeentulotuen perusosien määrät 1.1.2011 lukien

Toimeentulotuesta annetun lain 9 a §:n mukaan toimeentulotuen perusosien määrä on sidottu kansaneläkeindeksin kehitykseen. Kansaneläkeindeksin pisteluvuksi vuodelle 2011 on vahvistettu 1508. Tammikuun 2011 alusta toimeentulotuen perusosien määrät nousevat indeksikorotuksen verran. Kansaneläkeindeksi seuraa elinkustannusindeksiä, jonka Tilastokeskus laskee keskeisten hyödykkeiden hintatietojen perusteella. Kansaneläkeindeksi lasketaan vuosittain heinä-, elo- ja syyskuun keskimääräisen hintatason perusteella.

Kaikissa kunnissa sovelletaan samoja perusosien euromääriä. Yksin asuvan ja yksinhuoltajan perusosan määrä on 419,11 euroa 1.1.2011 lähtien.

Osa ansiotuloista jätetään edelleen huomioon ottamatta toimeentulotukea myönnettäessä

Vuonna 2002 käynnistynyttä kokeilua, jossa osa ansiotuloista jätetään huomioimatta toimeentulotukea myönnettäessä, jatketaan vuoden 2014 loppuun. Toimeentulotukea hakevan henkilön tai perheen ansiotuloista vähintään 20 prosenttia mutta enintään 150 euroa kuukaudessa voidaan jättää huomioimatta tukea myönnettäessä. Kokeilun tavoitteena on edistää toimeentulotukea saavien työllistymistä. Etuoikeutetun tulon määrä on kotitalouskohtainen.

Tuen saaja	€/kk	€/pv *)
Yksin asuva ja yksinhuoltaja	419,11	13,97
- alennettu (-20 %)	335,29	11,18
- alennettu (-40 %)	251,47	8,38
Muu 18 vuotta täyttänyt (avio- ja avopuolisot kumpikin)	356,24	11,87
- alennettu (-20 %)	284,99	9,50
- alennettu (-40 %)	213,74	7,12
Vanhempansa tai vanhempiensa luona asuva 18 vuotta täyttänyt henkilö	305,95	10,20
- alennettu (-20 %)	244,76	8,16
- alennettu (-40 %)	183,57	6,12
10—17-vuotias lapsi	1. lapsi 293,38	9,78
	2. lapsi 272,42	9,08
	3. jne lapsi 251,47	8,38
Alle 10-vuotias lapsi	1. lapsi 264,04	8,80
	2. lapsi 243,08	8,10
	3. jne lapsi 222,13	7,40

*) Kun toimeentulotukea myönnetään lyhyemmäksi ajaksi kuin kuukaudeksi, toimeentulotuen perusosan määrä päivää kohti on laskettu jakamalla kuukausimäärä kolmellakymmenellä (TTTL 15 §).

"Perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat ravintomenot, vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisioluvasta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä vastaavat henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Kulutustutkimukseen perustuvat perusosan laskennalliset perusteet yksin asuvan henkilön osalta ovat vuoden 2007 tasossa seuraavat. Uudempaa kulutustutkimusta ei ole saatavissa. Tilastokeskus suunnittelee tekevänsä seuraavan kulutustutkimuksen v. 2012:

Prosenttia perusosasta / 100 %

Ravintomenot	49 %
Vaatemenot	9 %
Informaatiomenot	20 %
Vähäiset terveydenhuoltomenot	3 %
Muut jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot	19 %

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan näitä voidaan ohjeellisesti soveltaa, mikäli tuen hakija saa avustusta kyseisiin menoeriin jostain muusta lähteestä.

Perhe / yhteistalous

Toimeentulotukea määriteltäessä perheeseen kuuluvina henkilöinä pidetään yhteistaloudessa asuvia vanhempia, heidän alaikäisiä lapsiaan, aviopuolisoa sekä miestä ja naista, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Yhteistaloudesta on kysymys lähinnä silloin, kun henkilöillä on yhteinen ruokatalous ja taloudessa olevat käyttötavarat ja kodinkoneet (esim. sanomalehti, TV, puhelin, jääkaappi) ovat yhteiskäytössä.

Mikäli täysi-ikäiset henkilöt asuvat yhteistaloudessa, mutta eivät mene perheen käsitteen alle, niin heille kummallekin laaditaan erillinen toimeentulotukilaskelma ja silti perusosa määräytyy yhteistaloudessa elävän 356,24 €/kk mukaan. Mikäli hakija ilmoittaa osoitteeseen Poste Restante, käytetään yhteistaloudessa elävän perusosaa.

Vanhempansa tai vanhempiansa luona asuvan 18 vuotta täyttäneen henkilön perusosa on 305,95 €/kk ja hänelle tehdään aina oma toimeentulotukilaskelma, jossa otetaan huomioon ainoastaan hänen omat tulonsa ja toimeentulotukeen oikeuttavat menonsa. Yläikärajaa ei ole säädetty.

Vastasyntyneen vauvan perusosa lasketaan perheen laskelmaan syntymäpäivästä lukien.

Alennettu perusosa

Toimeentulotuen suorittamisesta alennettuna (- 20 % tai -40 %) on säädetty TTTL:n 10 §:ssä.

Alentaminen voi olla kestoaltaan enintään (2) kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien, jos alentamista ei voida pitää kohtuuttomana.

Perusosan alentamisen yhteydessä olisi laadittava asiakaskohtainen suunnitelma mikäli mahdollista yhteistyössä toimeentulotuen hakijan ja eri viranomaisten kanssa, hakijan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi.

Toimeentulotukilain 1.1.2011 voimaan tulevan 10 § 1 momentin 1 kohdan muutoksen perusteella ammatillista koulutusta vailla olevalle 18—24-vuotiaalle nuorelle myönnettävän toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa enintään 20 prosenttia, jos hänen toimeentulotuen tarpeensa aiheutuu siitä, ettei hän ole oikeutettu työttömyysetuuteen koulutuksesta kieltäytymisen tai sen keskeyttämisen vuoksi (laki toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n muuttamisesta ja 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta (17.12.2010):

Perusosan alentamisen tarvetta ja määrää tulee aina harkita tapauskohtaisesti ja ottaa huomioon tuen hakijan ja tarvittaessa myös hänen perheensä olosuhteet kokonaisuutena.

Itsenäistä suoriutumista edistävät monet harjoittelupaikat, joita on runsaasti tarjolla varsinkin nuorille. Monissa tapauksissa hakijan aktivointiin voidaan käyttää kuntouttavaa työtöimintää. Joka tapauksessa ei ole minkään osapuolen etujen mukaista se, että asiakkaan pääasiallinen tulolähde on vuodesta toiseen puhdas toimeentulotuki.

3.2 Asumismenot

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan kunnilla on oikeus toimeentulotuen myöntämismenettelyssä harkita asumismenojen kohtuullista suuruutta.

Kohtuulliset asumismenot:

Henkilöluku	Asunnon kohtuullinen pinta-ala (m ²)	Kohtuulliset asumismenot €/kk
1	37	430 €
2	57	525 €
3	77	640 €
4	90	710 €
5	105	770 €
6	115	840 €

Alivuokralaissuhteessa (asutaan osassa asuntoa) enimmäisvuokra on yhdeltä hengeltä 250 € / kk ja useamman hengen osalta käytetään kohtuullisuusharkintaa.

Kohtuullisia asumismenoja ei käytetä asumispalveluyksiköissä tms. (esim. kun kunta osoittaa pakolaiselle asunnon), joissa asukas itse ei voi vaikuttaa vuokran määrään. Näiden asiakkaiden vuokrat huomioidaan siis täysimääräisinä.

Asumistukilain 6 §:ssä tarkoitettuja asumismenoja ovat:

1) vuokra-asunnossa

- vuokra
- vesimaksut
- erikseen maksettavat lämmityskustannukset

2) Asumisoikeusasunto ja osaomistusasunto

rinnastetaan vuokra-asuntoon toimeentulotukea määrättäessä. Asumisoikeusasunnon ja osaomistusasunnon hyväksyttäviä asumismenoja ovat vastike ja erikseen maksettavat lämmityskustannukset ja vesimaksut.

Osaomistusasunnon pääomavastiketta, joka on lainan lyhennysosuutta ja jolla maksetaan ko. huoneiston asunto-osakkeiden loppuosuuden kauppahintaa, ei hyväksytä asumistuessa vuokraksi, siten ei myöskään hyväksytä asumismenoiksi asumisoikeusmaksun ja osaomistukseen oikeuttavan osamaksun maksamista varten otettujen lainojen korkoja.

3) Omistusasunnossa

- hoito- ja rahoitusvastike
- erikseen maksettavat lämmityskustannukset
- vesimaksut taikka kiinteistön hoitomenot

omakotitalossa

- lämmityskustannukset
- palovakuutus
- kiinteistövero
- vesimaksut
- tontin vuokra
- puhtaanapitokustannukset

Asumismenoiksi luetaan myös asunnon hankkimiseksi tai perusparantamiseksi otettujen henkilökohtaisten lainojen vuotuisista koroista aiheutuvat menot kokonaisuudessaan koh-

tuullisten asumismenojen rajaan saakka, mikäli tuen hakijan verotuksen ennakonpidätyksessä on asuntolainojen korot jo otettu huomioon.

Jos sähkölaskussa on sekä sähkölämmitys että taloussähkö yhdessä, on taloussähkön osuus laskusta noin 30 % ja lämmityssähkön osuus noin 70 %.

Muut asumismenot

Näitä ovat mm. taloussähkö, saunamaksu ja kohtuullinen kotivakuutus, jotka otetaan huomioon TTTA:n 1 §:n perusteella täysimääräisinä kohtuullisuusharkintaa noudattaen.

Muina asumismenoina voidaan ottaa huomioon takuuvuokra ja vuokraennakko kohtuullisuusperiaatteiden mukaisesti.

Pääsääntöisesti annetaan takuusitoumus, joka on (1) yhden kuukauden vuokran suuruinen. Jos takuuvuokra myönnetään toiseen kuntaan muuttavalle, takuusitoumus annetaan määräaikaisena (kork.1 vuosi). Erityistä tarveharkintaa käyttäen voidaan myöntää kahden kuukauden takuusitoumus. Maksettu takuuvuokra peritään takaisin asumisen päätyttyä. Vuokrasuhteen päätyttyä voi vuokranantaja periä sosiaali-toimistolta maksamattomat vuokrat, asunnon normaalia kulumista suuremmista vahingoista aiheutuvat tai muusta poikkeuksellisesta tilanteesta aiheutuvat kulut annetun vuokravakuuden määrään asti. Vuokranantajan tulee esittää perusteet vuokravakuuden maksamiselle ja maksuperusteista neuvotellaan tarvittaessa erikseen.

Asunnon vaihtoon ei avusteta ilman erityisperusteita.

Muuta huomioon otettavaa

Asuntolainojen korkoja ja muita asumismenoja huomioon otettaessa on syytä arvioida haki-jan/perheen mahdollisuuksia selvittää tuloillaan pitkäaikaisista maksuvelvoitteista, ettei ryhdyttäisi toimeentulotuella tukemaan täysin epärealistisia asumisratkaisuja.

Asumistuki on ensisijainen etuus, joka on heti haettava. Toista vuokraa ei makseta ennen kuin on varmistunut, että asumistukea on haettu.

Alle 18-vuotiaan osalta vuokrasopimuksen allekirjoittaa huoltaja, joka myös antaa suostumuksensa itsenäiselle asumiselle. Huoltajan vastuu ei poistu, vaikka alaikäinen nuori siirtyy asumaan itsenäisesti.

Kirjallinen vuokrasopimus on esitettävä ja tarvittavat tarkistukset on voitava tehdä, ennen kuin asumiskuluja voidaan toimeentulotukena maksaa.

4. Terveystuettomenot

Perusosaan sisältyvinä vähäisinä terveydenhuoltomenoina pidetään sellaisia jokapäiväisen elämän ja perheessä annettavan ensiavun aiheuttamia menoja, jotka eivät uhkaa perheen tai yksilön taloutta.

Toimeentulotuen menolaskelmassa hyväksyttävistä terveydenhuoltomenoista ovat:

Lääkärin sairaanhoitoon määräämien lääkekulujen omavastuuosuus, sairaalamaksut, hammashoidosta ja silmälasien hankinnasta aiheutuneet menot yms. ,apteekkijakelu, terveydenhuollosta aiheutuvat matkamenot jne.

Nämä terveydenhuoltomenot otetaan huomioon siltä osin, kuin niitä ei korvata sairausvakuutuslain nojalla. Toimeentulotukea myönnettäessä edellytetään, että asiakas käyttää julkisia terveydenhuoltopalveluja.

Terveydenhoitomenojen harkinta:

Kun joudutaan harkitsemaan terveydenhuollon menojen kohtuullisuutta, voidaan käyttää asiantuntijan arviota (esim. hammaslääkäri). Myös terveydenhuoltomenoista aiheutuviin matkakuluihin voidaan tarvittaessa myöntää toimeentulotukea joissain tilanteissa, joissa sairausvakuutus ei korvaa matkakuluja. Tällaisia tilanteita voivat olla esim. useita kertoja viikossa tapahtuvat käynnit A-klinikalla tai mielenterveyskeskuksessa. Toimeentulotuen myöntäminen matkakuluihin tulee perustua asiakassuunnitelmaan.

Yksityislääkärin palkkiot:

Yksityislääkärin palkkioihin ei myönnetä toimeentulotukea.

Lääkkeet:

Lääkkeisiin ei pääsääntöisesti anneta maksusitoumuksia, vaan lääkekulut korvataan jälkikäteen kuittia ja reseptiä vastaan. Maksusitoumus voidaan poikkeustapauksissa antaa, kun kyseessä esim. yllättävät ja poikkeuksellisen suuret lääkekulut tai maksusitoumuksen antaminen muuten tarkoituksenmukaista. Maksusitoumuksen antamisen ratkaisee toimeentulotukipäätöksentekoon oikeutettu työntekijä.

Hammasproteesien osalta on huomattava, että erikoishammasteknikko saa laittaa koko-proteesin terveeseen suuhun ja hän voi myös suorittaa hammasproteesien korjaukset, mutta osaproteesien laittamiseen on oikeus vain hammaslääkärillä.

Silmälasien hankinnoissa käytetään Seutuhankinnan neuvottelemaa sopimusliikettä ja sopimuksen mukaista hinnoittelua.

Piilolinssiihin myönnetään avustusta vain, jos on lääketieteelliset erityisperusteet ja piilolasinesteet (ei reseptilääke) kuuluvat perusosaan.

Fysikaalinen hoito ja kuntoutus otetaan huomioon vain lääkärin määräämin perustein ja tällöinkin käytetään vain terveyskeskuksen antamia palveluita.

Sairaala- tai muun laitoshoidon osalta tarvittaessa maksujen alentamis- / vapautuspäätös tehdään asiakasmaksulain perusteella.

Oleskelukunta korvaa tarvittaessa alle 14 vrk kestäneen sairaala- tai muun laitoshoidon.

Jos hoito kestää yli 14 vrk, vastaa kaikista kuluista kotikunta.

Kun asiakas on ollut yli 14 vrk sairaalassa, niin tälle hoitoajalle normilaskelmaa tehtäessä ei perusosaa huomioida muuta kuin käyttörahan osuus (97 € / kk).

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut (kotihoidon, hoiva-asumisen ja asumispalvelujen asiakasmaksut)

Sosiaali- ja terveystoimessa maksukyvyn mukaan määrätyn asiakasmaksun alentamisenomuksen vastaanottaa maksupäätöksen tekijä ja päätöksen maksun alentamisesta tekee sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja.

Muut maksut käsitellään tarvittaessa toimeentulotukilain mukaisesti.

5. Lasten päivähoitomenot

Yksityisestä päivähoitosta perheelle aiheutuvat menot otetaan huomioon toimeentulotukimenona. Tällöin tuen tarvetta vähentävänä tekijänä otetaan huomioon lasten kotihoidon tuesta ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukainen tuki. Jos toimeentulotuen tarve näyttää olevan pitkäaikaisista, on syytä selvittää perheen mahdollisuudet saada kunnallista päivähoitoa. Koululaisen aamu- tai iltapäivähoitosta aiheutuvat menot rinnastetaan yksityiseen päivähoitoon.

Kunnallisen päivähoiton maksuihin ei pääsääntöisesti myönnetä toimeentulotukea, vaan ensisijaista on päivähoitomaksun alentaminen tai poisto. Ennen kuin vapautusta tai alennusta harkitaan, on perheen otettava yhteyttä päivähoiton valmistelusihteriin. Valmistelusihteri selvittää viimeisimmän päivähoitomaksun ja mahdollisuudet erilaisiin maksujärjestelyihin (uudet eräpäivät, osamaksut jne.).

6. Erityisistä tarpeista johtuvat menot

Tässä kohdin on mahdollisuus joustavasti harkiten ottaa huomioon henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvia menoja mm. seuraavasti:

- 1) Erityisravinnosta aiheutuvat menot 35 €/kk (esim. diabetes, keliakia, alle 18-vuotiailla laktoosi-intoleranssi). Erityisruokavaliota vaativasta sairaudesta on saatava riittävä selvitys (lääkärintodistus). Kelan myöntämä keliakiakorvaus 21 €/kk huomioidaan tulona.
- 2) Kodin irtaimistohankintoihin voidaan myöntää toimeentulotukea **erityisperustein** lastensuojeluasiakkaille, ensiasuntoa perustaville (mm. paluumuuttajille) ja pitkäaikaisille toimeentulotukiasiakkaille. Irtaimistohankintoihin myönnettävä toimeentulotuki on yksinäiselle enintään 300 €, pariskunnalle 400 € ja lisäksi 50 € / alaikäinen lapsi.
- 3) Lastentarvikkeisiin voidaan myöntää alkuavustuksena enintään 250 € (vaunut, sänky, hoitopöytä yms.). Lapsen rattaisiin voidaan tarvittaessa myöntää erikseen toimeentulotukea enintään 50 €. Turvaistuimeen voidaan myöntää 50 €. Lasten polkupyöriin 50 €. Lasten harrastusmenot sisältyvät yleensä lasten perusosalla katettaviin menoihin, mutta lapsen harrastustoimintaan liittyvillä erityisillä tarpeilla (esim. harrastuksen kustannukset, is-perusteet, sosiaalistumisen tukeminen) voidaan kohtuullista avustamista tukea (enintään 300 € / vuosi).
- 4) Lapsen tapaamisoikeuden toteuttaminen ja luonapito. Tukea myönnetään tavallisesti sen mukaan, kuin kuluista on vanhempien kesken ja sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella sovittu tai tuomioistuimen päätöksellä määrätty.

Pääsääntöisesti hyväksytään lasten tapaamisista ja luonapidosta aiheutuvia kustannuksia 2 viikonloppua kuukaudessa (4 vrk) käyttäen lapsen iän mukaista perusnormia. Harkinnan mukaan voidaan erikseen korvata pidemmistä matkoista aiheutuvia todellisia kuluja.
- 5) Opinnoista aiheutuvat menot. Harkinnanvaraisesti voidaan toimeentulotuella tukea erilaisia opiskelusta aiheutuvia menoja.
- 6) Romanivaatetus. Romaaninaisten hameen hankintaan hyväksytään enintään 400 € kahden vuoden välein. Muu vaatetus kuten röijyt, pusero ym. kuuluvat perusosaan. Miesten romanivaatetus kuuluu perusosaan.
- 7) Hautausmenojen osalta otetaan huomioon kuolinpesän varat. Mikäli vainajalle tai hänen puolisolleen ei jää varoja, on hänellä oikeus saada hautaus toimeentulotukena.
Hautauksissa käytetään Seutuhankinnan neuvottelemaa sopimusliikettä ja sopimuksen mukaista hinnoittelua.
Erillisiä kuluja muistotilaisuudesta, lehti-ilmoituksesta, muistolaatasta ja haudan hoidosta ei makseta toimeentulotukena. Lähiomaiselle voidaan myöntää kukkalait-

teeseen enintään 35 €. Pitkäaikaisille toimeentulotukiasiakkaille voidaan lisäksi myöntää avustusta hautajaisvaatteiden hankintaan enintään 35 € / henkilö. Lähiomaiseksi katsotaan aviopuoliso, avopuoliso, lapset, vanhemmat, isovanhemmat ja sisarukset. Seurakunnalle annetaan hautauksesta erillinen maksusitoumus.

- 8) Työmatkakulut ja muut työssäkäynnistä aiheutuneet menot. Tuloina ei oteta huomioon tuloja siltä osin kuin ne vastaavat työmatkamenot ja muita työssäkäynnistä aiheutuvia menoja (TTL 11 § 2 kohta). Työmatkakuluja ei siis erikseen huomioida menolaskelmassa menona, vaan vastaava summa vähennetään hakijan tuloista. Työmatkamenot vähennetään edullisimman matkustustavan (esim. seutulippu) mukaan. Jos julkisten kulkuneuvojen käyttö ei ole mahdollista ja hakija käyttää omaa autoaan työmatkoillaan, voidaan huomioida kilometrikorvaus todellisten polttoainekulujen mukaan. Harkinnanvaraisesti voidaan avustaa mm. työvaatteiden ja työvälineitten hankinnasta aiheutuviin menoihin.

Kokeiluajana (vuoden 2014 loppuun) vähennetään henkilön tai perheen ansiotuloista ns. etukoikeutettuna tulona vähintään 20 % kuitenkin enintään 150 € / kk. Vähennys on kotitalouskohtainen.

Eri lakien perusteella maksettavaa ylläpitokorvausta, toimintarahaa ja majoituskorvausta ei oteta tulona huomioon.

- 9) Muuttokulut. Toimeentulotuella tuetaan vain välttämättömiä muuttoja. Jos muutto suuntautuu toiseen kuntaan, varsinaiset muuttokustannukset suorittaa se kunta, josta muutto tapahtuu. Työvoimatoimistosta on syytä tarkistaa, voiko muuttoavustusta saada sieltä. Muuttoon liittyvistä järjestelyistä, muuttokuluista ja muutoista aiheutuvista hankinnoista vastaa kunta, joka on tilannut palvelut.

Muutoissa voidaan avustaa joko suoraan rahana tai maksusitoumuksena muuttokustannuksiin (vuokrattavat pakettiautot, muutto- ja kuljetusfirmat). Maksusitoumukset on syytä rajata riittävän tarkoin (esim. muuttovälin osoitteet, apumiesten määrä, euromäärät).

Opiskelijat

Opiskelijan ensisijainen toimeentulojärjestelmä on opintotukilain (65/1994) mukainen opintotuki, joka on tarkoitettu kattamaan opiskeluaikaiset opinto- ja toimeentulokustannukset. (ks. Sosiaali- ja terveysministeriön opas toimeentulotuen soveltajille).

Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja valtion takauksesta opintolainaan. Siten myös valtion takaaman lainan muodossa suoritettava tuki on ensisijainen toimeentulotukeen nähden.

Opiskelijan edellytetään selvittävän lainansaantimahdollisuutensa kaikista lähteistä ja jos pankki hylkää lainahakemuksen, on siitä pyydettävä kirjallinen selvitys.

Jälkihuollossa olevilta nuorilta ei edellytetä opintolainan hakemista.

Kotona asuvan alle 20-vuotiaan toisen asteen opiskelijan ei edellytetä hakevan opintolainaa, jos vanhemmat ovat vähävaraisia.

Kun / jos Kelan opintotukikeskuksesta on tullut kielteinen päätös, selvitetään luottohäiriön määrä. Jos summa on kohtuullinen, voidaan harkita sen maksamista toimeentulotukena,

edellyttäen, että opiskelija esittää todistuksen jostain pankista lainan saannista, kun luottotiedot kunnossa.

Opiskelijan oikeus toimeentulotukeen pyritään pääsääntöisesti laskemaan lukukausittain. Muita opiskelusta aiheutuvia kuluja (esim. opiskelutarvikkeet) voidaan huomioida menolaskelmassa harkinnan mukaan.

Opintolainojen korkomenoja ei pääsääntöisesti huomioida menona. Kelasta pitää tapauskohtaisesti selvittää mahdollisuudet korkotukeen.

Laivaharjoittelu:

Opiskeluihin kuuluvan pakollisen laivaharjoittelun aikana opiskelijan perusosasta vähennetään 49 % ruokaosuus.

7. Menot, jotka eivät oikeuta toimeentulotukeen

- 1) **Oman auton** käytöstä aiheutuvat kustannukset (ks. kohta Työmatkamenot).
- 2) **Jälkiverojen** maksua ei huomioida. Tarvittaessa asiakas ohjataan hakemaan vapautusta verosta.
- 3) **Sakkoja** ei huomioida menona.
- 4) **Velat ja osamaksut**, jotka ovat syntyneet menoista, joihin ei voida myöntää toimeentulotukea
- 5) **Pankki- ja luottokorttivelkojen** korot ja lyhennykset.
- 6) **Velkasaneerauksessa** vahvistetun maksuohjelman mukainen **velan lyhennys**. Tilapäisesti voidaan kuitenkin velkajärjestelyssä jo olevalle myöntää avustusta esim. satunnaisiin terveydenhuoltomenoihin.
- 7) **Asianajajan palkkiot** ja oikeudenkäyntimatkojen kustannukset.
- 8) **Kansalaisuushakemusten ym. asiakirjojen kustannukset**. Toimeentulotukea ei myönnetä ko. hakemukseen eikä asiakirjojen lunastamiseen. Sen sijaan avustusta voidaan myöntää ulkomaalaisen passin, oleskeluluvan tai vastaavan asiakirjan hankkimis- tai uusimismenoihin, jos asiakirja on välttämätön esim. ensisijaisten etuisuuksien hakemista varten.
- 10) **Ulosotto**. Asiakkaan vapaaehtoisesti ulosottoon maksamia maksuja ei huomioida menona.

Muuta huomioon otettavaa

- 1) **Veronpalautukset**. Pitkähkössä asiakassuhteessa olevilta yksinäisiltä otetaan veronpalautuksista tulona huomioon joulukuun laskelmassa 200 € ylittävä osa ja perheellisillä 500 € ylittävä osa. Ilmoitus viimeisimmästä verotuksesta on syytä pyytää nähtäväksi ennen menolaskelman tekemistä.
- 2) **Asevelvolliset ja siviilipalvelusta suorittavat**. Oikeutta toimeentulotukeen ei ole esim. viikonloppuvapaiden ym. lomien osalta. Yksittäistapauksissa esim. jälkihuollossa olevaa nuorta voidaan tukea ehkäisevän toimeentulotuen varoilla.

3) Vangin käyttövarat ja oikeus toimeentulotukeen vankeusaikana

Vankilaviranomaisten tulee huolehtia vangin toimeentulosta vankeusaikana, joten varsinaista (TOTUL 1 §) toimeentulotukea ei vangille pääsääntöisesti myönnetä. Sen sijaan omaisuuden säilyttäminen vapausrangaistuksen ajalla voidaan järjestää viime sijassa toimeentulotukena, jos muita vaihtoehtoja ei ole. (Ks. Opas toimeentulotukilain soveltajille, s. 31 - 33) Tämän lisäksi vanki voi joutua tilanteeseen, jossa toimeentulotuella turvataan laitoshoidon suuret käyttövarat, 97 euroa kuukaudessa tai muita välttämättömiä menoja. Vangin vankeuslajilla (sakko-, tutkinta- tai vankeusvankeus) ei ole merkitystä toimeentulotuesta päätettäessä. Vangin toimeentulotuen myöntämisestä vastaa vangin kotikunta.

Jos vangilla ei ole kotikuntaa Suomessa, vangin toimeentulotuesta vastaa se kunta, jonka alueella vankila sijaitsee, olipa kyseessä tutkinta- tai vankeusvanki. Ennen mahdollisen toimeentulotuen myöntämistä tulee selvittää vangin mahdollisuus saada avustusta vankilasta. STM:n opas linjaa, että vankila vastaa esimerkiksi silmälasien hankinnasta niiden vankien osalta, joilta kotikunta puuttuu ja joilla on pitkä vankeustuomio. Vankeinhoitolaitos ei kustanna kaikkia niitä menoja, jotka voidaan ottaa huomioon toimeentulotukea myönnettäessä. Ennen tuen myöntämistä tulee selvittää vangin tosiasialliset tulot, esimerkiksi mahdollinen eläketulo kotimaasta.

Vangin toimeentulotukihakemus

Vanki hakee toimeentulotukea vapaamuotoisella kirjallisella hakemuksella. Useimmilla vankiloilla on lomake toimeentulotuen hakemista varten. Hakemuksen liitteenä tulee olla seuraavat selvitykset:

- tilikortti, josta käy ilmi vangin saama työ- tai toimintakorvaus tai vankilan maksama käyttövara
- vankilan sosiaalityöntekijän selvitys vankeusajan kestosta ja laadusta (tutkintavanki (TV) vai vankeusvanki (VV)) ja lausunto siitä, osallistuuko vanki työtoimintaan tai opiskeluun ja
- verotuspäätös ja verotustodistus, mikäli näitä ei ole esitetty ennen vankeusajan alkamista.

Toimeentulotukipäätös lähetetään tiedoksi hakemuksen mukaisilla yhteystiedoilla.

Tutkintavanki

Tutkintavangit saavat välttämättömän ylläpidon vankilan toimesta. Tutkintavangilla ei ole velvollisuutta osallistua työntekoon. Tutkintavangille voidaan myöntää käyttövaroja 97 euroa kuukaudessa perustoimeentulotukena, jos hän on täysin vailla toimeentulovaroja (vangilla ei ole säästöjä tai varallisuutta tai muita tuloja) tai käytettävissä olevien tulojen ja 97 euron käyttövaran erotus. Jos tutkintavanki on kuitenkin saanut vankilasta työ-, toiminta- tai käyttörahaa, vankilan maksamat tulot otetaan tulona huomioon, kun tehdään toimeentulotukipäätös käyttövarasta. Tilikortti tulee pyytää tutkintavangin osalta tutkintavankeuden alusta alkaen, koska tutkintavangin varojen käyttöä ei ole rajattu.

Vankeusvanki

Kun vankeusvanki suorittaa ehdotonta vankeusrangaistustaan suljetussa vankilassa, vanki saa toimintarahaa vähintään 98 euroa kuukaudessa eli toimintaraha kat-

taa käyttövarat. Vanki, jolle ei ole voitu osoittaa työtä tai muuta toimintaa tai jolla on muu hyväksyttävä syy olla osallistumatta työhön tai toimintaan (esimerkiksi sairasosastolla oleva tai ns. pelkääjävanki), saa käyttövaroja vankilasta noin 42 euroa kuukaudessa. Jos vanki on kieltäytynyt osallistumasta toimintaan, hän saa käyttörahaa noin 21 euroa kuukaudessa. Päätös toimeentulotuesta tehdään siten, että myönnetään vangin omien tulojen erotus ja 97 euron käyttövarojen erotus.

Vangin terveydenhoitomenot

Vankeinhoitolaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus (vankeuslaki 10 luku 1 §). Vangin terveydenhuollon kustannukset maksetaan valtion varoista. Valtion maksuvelvollisuus edellyttää, että vankilan ulkopuolella järjestettävä tutkimus tai annettava hoito on Vankeinhoitolaitoksen lääkärin osoittamaa ja hyväksymää (vankeuslaki 10 luku 7 §).

Vankeinhoitolaitoksen järjestämisvastuu ei koske kuitenkaan kaikkia sellaisia terveydenhoidon kustannuksia, jotka ovat vangin kannalta välttämättömiä. Ohessa on lista terveydenhoidon kustannuksista, joihin myönnetään perustoimeentulotukea, mikäli niitä ei ole katsottu kuuluvan vankeuslain 10 §:n tarkoittamiin tarpeiden mukaisiin terveydenhoito- ja sairaanhoitoon kuuluviksi:

- vankilan hammaslääkärin hoitosuunnitelman ja kustannusarvion mukaan myönnetään maksusitoumus sekä osaproteesi- että koko proteesihoitoon
- mikäli optikko tai silmälääkäri on arvioinut silmälasien tarpeellisuuden, myönnetään maksusitoumus silmälasihin vankilan sijaintikunnan optikko-liikkeeseen, mikäli välimatka tai muu tekijä huomioon ottaen maksusitoumusta ei ole mielekästä myöntää Kotkan sopimusoptikolle.

Vangin asumiskustannukset vankeusaikana

Vangin asumiskustannukset voidaan ottaa huomioon harkinnan mukaan lyhyen tuomion aikana. Mikäli vangilla on oma asunto ja oikeus asumistukeen ennen vankeusrangaistusta, Kela maksaa asumistuen rangaistuksen alkamisesta seitsemännen kuukauden alkuun saakka. Lyhyenä tuomiona voidaan pitää pääsääntöisesti kuusi kuukautta kestävä vankeusrangaistusta. Jos vankeusaika on tiedossa heti rangaistuksen alkaessa ja se on yli kuusi kuukautta, asumiskustannukset hyväksytään toimeentulotuen menona sille ajalle, joka tarvitaan asunnon irtisanomiseksi ja tyhjentämiseksi. Jossain tilanteissa asunnon jälleenvuokraus vankeusajaksi voi olla mahdollinen.

Mikäli vanki on perheellinen ja mikäli muu perhe hakee toimeentulotukea, perhettä ei ohjata asunnon vaihtamiseen, ellei perhe itse niin halua. Kohtuullisia asumismenoja arvioitaessa perheen henkilölukuun lasketaan myös vankeusrangaistuksessa oleva perheenjäsen.

Valvottu koevapaus

Ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavalla vangilla on mahdollisuus valvottuun koevapauteen sijoitusvankilan suorittaman arvion perusteella. Vanki on koevapauden aikana oikeutettu ensisijaisesti sosiaaliturvaetuuksiin ja toimeentulotukeen samoin perustein kuin muutkin tukea hakevat kuntalaiset.

- 4) **Puhelinmaksut ja muut informaatiomenot sisältyvät perusosaan.**

Harkinnanvaraisesti voidaan puhelinkuluja ja muita informaatiomenoja, kuten laajakaistamaksuja huomioida menolaskelmassa enintään 50 €/kk. Puhelimen siirtomaksu (peritään puhelinlaskussa) muuton yhteydessä on hyväksyttävä menoerä.

- 5) **A-klinikkahoito.** Kymen A-klinikkatoimi päättää hoitomaksujensa perinnästä, perimättä jättämisestä ja niiden alentamisesta. Mikäli asiakkaalla on säännöllinen asiakassuunnitelmaan perustuva hoitosuhde A-klinikalle, voidaan matkakulut korvata toimeentulotukena (ks. kohta Terveystoimenot).
- 6) **Vuokrarästit.** Pyritään huomioimaan sekä asunnon säilyttämisen tarve että kaikki asiakkaan mahdollisuudet itse osallistua vuokrarästiensä maksamiseen. Kokonaistilannetta arvioitaessa tulisi palata niihin kuukausiin, joihin asiakkaan vuokrat ovat jääneet maksamatta ja laskettava ko. ajalta mahdollinen oikeus toimeentulotukeen. Saman asiakkaan rästivuokria ei makseta pääsääntöisesti toista kertaa.
- 7) **Yrittäjät.** Lähtökohtana on yrittäjän antama oma selvitys.

Erityisesti on tarpeen selvittää yrittäjän omassa käytössä olevien varojen määrä mm. seuraavista asiakirjoista:

- yrityksen tilinpäätös
- tilintarkastuskertomus
- tiliotteet ja/tai välitilinpäätös
- viimeisimmät veroilmoitukset
- palkkailmoitukset
- työvoimaviranomaisen / Kelan lausunnot

Yrittäjän tulojen määrittelyä varten on käytettävissä erityinen lomake (kuntalomake nro e 6529).

Jos yritystoiminta on selvästi kannattamatonta, ei ole tarkoituksenmukaista, että tällaista yrittäjää tuetaan toimeentulotuella pitkäaikaisesti. Mikäli yrittäjä kehoituksista tai neuvoista huolimatta laiminlyö mahdollisuutensa lakkauttaa kannattamaton yritystoiminta, voidaan toimeentulotukea alentaa 20 tai 40 %.

Yritystoiminnan arvioinnissa voidaan käyttää apuna esim. veroviranomaisten ja erityisten konsulttien asiantuntemusta.

- 8) **Aktivointitoimenpiteisiin osallistuvat:** Aktivointisuunnitelmassa sovittuihin aktiivitoimenpiteisiin osallistuvilla voidaan myöntää ehkäisevänä toimeentulotukena ylläpitokorvauksen suuruista toimintarahaa. Toimintaraha maksetaan osallistumispäiviltä eikä sitä makseta, jos korvausta maksetaan muuta kautta (esim. kuntouttavan työtoiminnan toimintaraha, työttömyysturvalain mukainen ylläpitokorvaus tms.).

8. Ehkäisevä toimeentulotuki

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta (ToimeentulotukiL 1 § 2 mom).

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää, vaikka henkilöllä tai perheellä ei ole oikeutta toimeentulotukeen varsinaisen toimeentulotuen normilaskelman perusteella.

Ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen on osa suunnitelmallista sosiaalityötä ja sillä pyritään ajoissa auttamaan henkilöä ja perhettä selviytymään toimeentulo-ongelmistaan ja mahdollisesti siten estämään varsinaisen toimeentulotukiasiakkuus.

Ehkäisevä toimeentulotuki on erityisen käyttökelpoinen yksilön tai perheen akuuteissa kriiseissä (esim. perheenjäsenen kuolema, vakava sairaus, rikosuhrius, aviokriisi, häätöuhka).

Ehkäisevää tukea voidaan myös myöntää velkakierteen katkaisemiseksi, opiskeluun ja työllistymisen turvaamiseen, vanhusten asumiseen ja vammaisten itsenäiseen selviytymiseen silloin, kun vammaispalvelulaki ei anna tähän mahdollisuutta. Sopivia kohderyhmiä ovat erityisesti ammattitaidottomat nuoret, pitkäaikaistyöttömät ja maahanmuuttajat sekä loman ja virkistykseen tarpeessa olevat lapsiperheet.

9. Toimeentulotuen takaisinperintä

Muistettava on, että TTTL:n 20 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla takaisinperintä tulee kysymykseen vain, jos siitä on päätetty jo tukea myönnettäessä.

Takaisinperinnästä voidaan poikkeuksellisesti päättää myös jälkikäteen, jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai TTTL:n 17 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin (muuttuneet olosuhteet).

10. Päätös

Kaikkiin asiakkaan hakemuksiin on tehtävä kirjallinen (ATK) viranhaltijapäätös. Näin myös silloin, kun hakemus on esitetty suullisesti viranomaisen suostumuksella.

Päätöksen alkuun kirjataan asiakkaan anomuksen sisältö riittävän yksityiskohtaisesti, jos se käy ilmi hakemuksesta.

Annettavasta päätöksestä on käytävä selvästi esiin se, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu taikka miten asia on muuten ratkaistu (HMenL 23 §).

Päätöksessä tulee ottaa kantaa kaikkiin hakemuksessa esitettyihin vaatimuksiin.

Päätös on perusteltava ilmoittamalla sen perusteena olevat pääasialliset tosiseikat sekä säännökset ja määräykset (HMenL 24 § 1 mom.).

Huomattava on, että perusteleminen on tarpeen vain siltä osin, kuin päätöksellä on osittain tai kokonaan hylätty jokin hakijan esittämistä vaatimuksista.

Viranhaltijapäätös, joka sisältää päätöksen, tiedoksiannon, ja muutoksenhakuohjeen on annettava asianosaiselle viipymättä tiedoksi. Perhettä koskeva toimeentulotukipäätös annetaan tiedoksi sille, joka on hakenut tukea.

11. Säädökset

Laki toimeentulotuesta 1412/1997 (muutokset 29.12.2005/1218).
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta 812/2000.
Hallintolaki 434/2003.
Sosiaalihuoltolaki 710/1982.
Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001.
Laki lapsen elatuksesta 704/1975.
Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.
Sosiaali- ja terveysministeriön opas toimeentulotuen soveltajille 2007:11.

JAKELU

Etuuskäsittelijä
Koulukuraattori
Sosiaaliasiamies
Sosiaalipalvelupäällikkö
Sosiaali- ja terveysjohtaja
Sosiaalityöntekijä
Valmistelusihteeri
Yleinen edunvalvonta

Liitteet

Toimeentulotukihakemuksen liitteet lomake (1)

